

ck zömének a kitelepítése. A helyükre bukovinai-bácskai, erdélyi menekült székelyek, majd elüldözött felvidéki magyarok kerültek.

Az új életkörülmények közé csöppent székelyek mindennapi gondjainak kezelésére 1945-ben a Völgyeségi Telepesek Központi Szövetkezete vállalkozott; a bukovinaiak kulturális felzárkóztatására 1946-ban megalakult a Székely Népművelési Tanács a Székelyföldről menekült „képzett, energikus pedagógusok”-kal. Júniusban Szakács Antalt Bonyhádra helyezték szabadművelődési tanácsosnak. A 35 községbe betelepített székelyek szellemi felemelkedéséért „a legtöbbet tette a székely művelődés ügyéért, a hátrányok ledolgozásáért. A népművelői hív és a pedagógus szervező munka szerencsésen ötvöződött ebben az emberben”. Elkeseredését, önzetlenségét, áldozatvállalását dicséri a gazdasági szaktanfolyamok, a falusi önképzőkörök és dalárdák szervezése, a Szabad Föld Téli Esték rendezvényei, a kéthetes Kodály-szeminárium, a Székely Múzeum megnyitása, a 48-as centenáriumi kulturális versenysorozatokban elért sikerek. Mindezeket a „fordulat éve”, a proletárdiktatúra és a tanácsrendszer lefékezte, 1949-ben a székely intézményrendszert fokozatosan felszámolta.

Szakács Antal 1949 szeptemberétől a bonyhádi általános iskolában tanított. Sem az úttörőmozgalom, sem a Járási Művelődési Ház nem tartott igényt népművelői elhivatottságára, tapasztalataira. A politikai hullámmások enyhülő szakaszaiban „a szórványosan megmaradt székely értelmiség még egyszer összeszedte tudományát”. A feléledő Gábor Áron színjátszó csoport ösbemutatót tartott Földi István Mádéfalvi veszedelem című színművének előadásával (1956), megemlékezett Mátyás királlyá választásának 500. évfordulójáról (1958) és Benedek Elek századik születésnapjáról (1959). Tamási Áron Énekes madár című színjátékának előadásával lezárult a tanár úr rendezői tevékenysége.

Szakács Antalt 1960-ban nyugdíjazták. A következő évben „végleg szakít e sok örömet és még több csalódást termő vidékkel”, és feleségével Érdre költözött (négy gyermeke diplomát szerzett, önállósodott). Az érdi „székely boly”-ban irodalmi rendezvényekkel támogatta a ritkuló hagyományokat és értékeket mentő Kóka Rozália munkáját. De az erő fogyott, a munka terhe ssé vált, jelentkeztek az öregkori betegségek. Szakács Antalnak „*clapadt a kedve*”, s 1980. június 3-án Érden elhunyt. Életútját Domokos Pál Péter nekrológiájában a következőkben összegezte: „Mindenütt kereste, szerette a népet, a magyar népet, a székely népet. Minden szava, tette érte való volt. Szívünkől köszönjük Szakács Antal életművet és példáját”.

Kolta László

Irodalom: Bodor György: A honismereti munka kezdete a dunántúli székelyek körében (Honismeret, 1975. 3–6. sz.); Albert Gábor: Emelt fővel (Bp., 1983.); Tamás Menyhért: Mérleges idő (Bp., 1985.); Csupor Tibor: Mikor Csíkból elindultam (Bp., 1987.); Földi István: Mádéfalvától a Dunántúlig (Szekszárd, 1987.); Kolta László: Bonyhád művelődéstörténete 1867–1962. (Bonyhád, 1987.); Domokos Pál Péter: Szakács Antal halálára (Új Ember, 1980. június 22.)

Emlékezés Hausz Mihály iskolaszervező gazdasági tanárra

Felvidéken, a Szepes vármegyei Nagykunfalván (ma Helcmanovce) született 1900. szeptember 29-én. A kisközség akkor a gölnicbányai járáshoz tartozott. 2229 kh területtel, 266 házzal és 1269 fő lakossal rendelkezett, akik görög katolikus vallásúak voltak. Apjának szerszámkészítő manufaktúrája volt. Édesanyja, Kellő Mária görög katolikus papi családból származott. Apja és anyja korai elvesztése után nagybátyja, Kellő János kassai görög katolikus főesperes taníttatta. Sógora longyel gazdatiszt volt a Károlyi grófnál, tőle kapta az ösztönzést, hogy maga is gazdatiszt legyen. Először a debreceni Gazdasági Akadémia hallgatója lett. Felvidéki létére azonban nem tudta megszokni az Alföldet, ezért Óváron folytatta és fejezte be az akadémiát 1925-ben.

Kezdetben gazdatisztként dolgozott, majd az 1930-as, 1940-es években Budapesten, a Kéleti-pályaudvarnál vámszaki tiszt volt, aztán a kassai Mezőgazdasági Főiskolán tanított 1945-ig. 1945 után a Földművelésügyi Minisztériumban szerzett gazdasági tanári oklevelet, és a minisztériumban az állattenyésztési szakirodalom tankönyvlektora lett.

A II. világháború után parasztságunk szakmai képzésére nagyszerű iskolaszervezési programot indítottak el. Egymás után hozták létre a mezőgazdasági szakiskolákat a Dél-Dunántúlon, a göllei volt az első. Hausz Mihály 1945 őszén érkezett Göllébe. 1945–1946 telén gyalog járta a környező községeket, toborozva a hallgatókat. Jó szervező volt, szinte a semmiből teremtette meg az iskolát. Az akkori Földosztó Bizottságtól 40 kh földet is kapott a tan gazdáság. A tan gazdáság megszervezése után került sor az oktatás beindítására.

A Gazdasági Iskola a korábbi iskolák tanterve alapján működött. Az oktatás kétéves volt és a téli hónapokra szorítkozott. A hallgatók a két év elvégzése után „aranykalászos gazdák” lettek. A nappali oktatás mellett „ezüstkalászos” esti oktatás is folyt, melyen az idősebb régi és az új gazdák vettek részt. A Gazdaképző Iskola keretében gazdaasszonyképzés is beindult. A tanfolyamot Matuszka Ilona vezette.

1949-ben Hausz Mihályt Németbolyba helyezték, az ottani iskola igazgatója lett, majd később Kaposvárra, illetve Szombathelyre került, szintén iskolaszervező igazgatónak. Szombathelyről Keszthelyre kérte magát, de az akkori miniszteri vezetés csak nehezen helyezte át. Leendő felesége, Matuszka Ilona már Keszthelyen tanított. 1958-ban házasságot kötöttek.

Hausz Mihály 1958-tól 1965-ig tanított a keszthelyi „Nagyváthy János” Mezőgazdasági Technikumban. Kedvelt tárgyai: az állattenyésztés, a mezőgazdasági gyakorlat, az üzemszervezés és a növénytermesztés. 1965-ben nyugdíjba vonult és házikertjében dolgozott, de továbbra is figyelemmel kísérte a mezőgazdasági szaklapokat. Szép gyümölcsöse és virágoskertje volt, melyet szinte haláláig gondozott.

1980. október 30-án hunyt el Keszthelyen. Hamvait a Karmelita-templom kriptájában helyezték örök nyugalomra.

Özvegye egyik levelében ír róla:

„Hausz Mihály kiváló általános és szakmai műveltséggel rendelkezett. Anyanyelvi szinten beszélt németül, szlovákul és franciául, de mindig szerény volt és emberszerető. Ézért szerette Öt is mindenki.”

Jómagam Miska bácsit 1968 óta személyesen is ismertem, hiszen Keszthelyen tanultam. Ott végeztem a középiskolát, a főiskolát és később az egyetemet is. Ő valóban igen művelt tanár és nagy magyar volt. Többször mesélt nekem a trianoni tragédiáról, úgy 1970–1972 táján, melynek bekövetkezése után már nem térhetett haza, mert a Felvidéket Csehszlovákiához csatolták. Ugyan többször is járt szülőföldjén, de igazából sosem akart végleg visszatérni, mert mindig magyarnak tartotta magát. Szerette a Dunántúlt, az itteni parasztembereket. Mindezt dédanyámtól, id. Galambos Imréné sz. Vincze Annától tudom, akinél sokat tartózkodott – estként elmesélte nehéz körülményeit is életútját.

Ízig-vérig magyar ember volt, ezért is szerették tanítványai és munkatársai is. Özvegye jegezte meg az idei nyáron, amikor családommal felkerestem: „Kár, hogy téged nem tanított!” Köztudott, hogy a keszthelyi középiskola magyar érzelmű és egyben vallásos tanári karból állt, annak ellenére, hogy az akkori Veszprém megyei pártemberek és fiaik is abban az iskolában érettségiztek. Talán nem véletlen, sőt biztos vagyok benne, hogy a Mezőgazdasági Tech-



nikum jó hírneve Hausz Mihálynak is köszönhető volt. Annak az iskolának vonzereje és magyarságtudata volt és bízom benne, ma is így van!

Életének és munkásságának kívántunk emléket állítani augusztus 20-án egy márványtáblával, melyet a 2000. évi Falunapon Göllében azon az épületen helyeztünk el, amely ma is iskola. Az ünnepségen jelen volt Bernard Jenő egykori tanár (későbbi igazgató), felesége Edit asszony és 11 volt gazdaképzős. Sajnos, többségük már nem lehetett velünk e neves rendezvényen. Így rájuk és a már eltávozott többi tanárra, oktatóra is emlékeztünk. Az emléktáblán a következő sorokat olvashatjuk:

Ebben az épületben működött 1946–50 között
a Gazdaképző Iskola, melynek szervezője és
igazgatója
Hausz Mihály
(1900–1980)
mezőgazdasági középiskolai tanár volt.
Az iskola tanárainak és diákjainak emlékére
állította Gölle község Önkormányzata
2000. augusztus 20-án.

F. Bodó Imre

Felsőbánya visszatérésének évfordulója (1940. szeptember 9.)

Az ember életében előfordulnak olyan fontosabb események, melyek bizonyos értelemben hatnak sorsának további alakulására. Ilyenek: születésnap, névnap, házasságkötés, gyermekáldással járó örömök stb. Ezek olyan ünnepeké összeálló események, amelyekre terített asztallal emlékezik a hagyományokat tisztelő és megtartó polgár. Az egyéni életnek eme „sarokkövei” adják meg tartalmát a rohanó és múló élet eseményeinek, a rokon szálakat nemzedékeken át ápoló összetartás érzésének, mely emlékezésre és ünneplésre gyűjti egybe a családi köteléket.

Felsőbánya város életében is voltak évfordulók, ilyen ünnepi és kevésbé ünnepi események, melyekről megemlékeznek a krónikák. A több évszázados városi életnek nevezetesebb évfordulójáról fennmaradt írásokban kevesebb az ünneplésre okot szolgáló esemény. A település városi rangra történt emelésének 670 éves történetét bemutató csekély példányszámú monográfia (töredék) mindezt számbaveszi. Indokolt és szükséges azonban megemlékezni egy olyan XX. századi eseményről, mely igazi ünnep volt Felsőbánya életében.

Nyolevan esztendeje annak, hogy a történelmi Magyarország úgynevezett Partium részéből kiszakított és húsz évig idegen uralom alatt volt Felsőbánya város magyar lakossága ünnepre készülődhetett. Az egykoron tisztán magyarok lakta város 1940. szeptember hó 9-vel visszatérhetett az anyaországhoz. Történelmi nevezetességű dátum ez a város életében, ekkor érkeztek oda a települést ismét birtokba vevő magyar katonai alakulatok. Ezen a csodafényes szeptemberi napon – húszéves ifjúként – én is ott voltam az ünneplő tömegben, mely színpompás külsőségek közepette várta a „magyarok bejövetelét”. Akkor úgy hittük, hogy ezzel végleg ledőlt a trianoni határkövek egy része, amit később követhet a többi tilalomfa kidöntése is. Reményünket megcáfolták ugyan a későbbi események, de emlékezni és emlékeztetni kell Felsőbányának akkori nagy ünnepére (lásd a hátsó borítót).

Húzzuk fel tehát a függönyt a történelem színpadán és nézzünk szét a kulisszák mögött!

Mint ismeretes, az első világháborút lezáró békeegyezményeknek legvitatottabb és a magyarság szempontjából legfájóbb döntése volt, amikor 1920-ban a Párizs melletti Versailles-ban, a Trianon-palotában hosszas és egyoldalú viták nyomán megszületett ama „békeszerző-